

Ar mokytojai turi budėti pertraukų metu ugdymo įstaigose?

Vadovaujantis Švietimo įstatymo 49 str. 2 d. 1 p. mokytojai atsako už ugdytinių sveikatą ir saugumą ugdymo proceso metu, t. y. pamokų, neformaliojo ugdymo ar organizuojamų renginių mokykloje metu. Pareiga užtikrinti mokinių saugumą ugdymo proceso metu, ne kartą analizuota Lietuvos teismų praktikoje. Teismai vieningai pasisako dėl kelių aspektų:

1. Mokykla privalo užtikrinti mokiniams sveikas ir saugias mokymosi ir ugdymo sąlygas, užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, saugoti ir stiprinti mokinių sveikatą.
2. Tėvai turi pareigą tinkamai auklėti savo vaikus, įdiegti drausmės, pagarbos, supratimo, užuojautos ir kitų moralinių bei dorovinių vertybių. Vien tik mokykla nėra pajėgi užkirsti kelią netinkamam elgesiui.
3. Visi teismų nagrinėti atvejai dėl mokytojo pareigos užtikrinti ugdomų mokinių saugumą aiškiai parodo, kad mokytojas tai privalo daryti tik ugdymo proceso metu, t. y. pamokų, neformaliojo ugdymo ar organizuojamų renginių mokykloje metu.
4. Tais atvejais, kai teismai nagrinėjo mokytojo pareigą budėti mokykloje pertraukų metu, ši pareiga buvo nustatyta ugdymo įstaigos vidaus tvarkos taisyklėse ar mokytojo pareigybės aprašyme, tačiau nei vienas teismas nenurodė, kad tai yra mokytojo pareiga ar funkcija, kuri būtų paskirta mokytojui įstatymu.
5. Teismai nėra pasisakę, kad užtikrinti mokinių saugumą pertraukų metu yra būtent mokytojo pareiga. Atvirkščiai, baudžiamojoje byloje Nr. 1A-241-334/2018 teismas sprendė ar veiksmai buvo atlikti pamokos metu, ar ne. Teismas nustatė, kad moksleivis buvo sužalotas ne pamokos metu, todėl mokytojo atsakomybės neižvelgė. Tai aiškiai patvirtina, kad mokytojai atsakingi už mokinių saugumą tik užsiėmimų su mokiniais metu, todėl budėjimas pertraukų metu negali būti laikoma mokytojo funkcija.

Pagal LR Civilinį kodeksą vaikai iki pilnametystės ar emancipacijos yra tėvų prižiūrimi; taip pat tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Be to, vadovaujantis LR švietimo įstatymo 47 str. 2 d. 5 p. tėvams numatyta pareiga ugdyti vaiko vertybines orientacijas, kontroliuoti ir koreguoti jo elgesį.

Atsižvelgiant į tai, kad mokytojai atsako už vaikų saugumą tik ugdymo proceso metu, švietimo įstaigos vadovas įpareigotas užtikrinti saugią aplinką švietimo įstaigoje, o tėvai turi pareigą vaikus prižiūrėti ir auklėti, rūpintis jų sveikata kitu metu nei vykdomas ugdymo procesas, tėvai turi pareigą išaiškinti savo vaikams kaip elgtis tuo metu, kai jie nėra įtraukti į ugdymo procesą. Dėl šios priežasties už mokinių elgesį ir saugumą pertraukų tarp pamokų metu yra atsakingas švietimo įstaigos vadovas ir jų tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai. Įstaigos vadovas privalo organizuoti darbą taip, kad mokytojai atliktų tik savo pagrindinę funkciją. Vadovo pareiga tinkamomis priemonėmis pasirūpinti mokinių saugumu pertraukų metu, o tėvai turi užtikrinti auklėdami vaiką ir kontroliuodami jo elgesį.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mokytojų budėjimas pertraukų metu nėra suderinamas su Švietimo įstatyme apibrėžtomis mokytojo pareigomis. Budėdamas koridoriuose mokytojas prisiima papildomas funkcijas, kurių įstatymai nenumato mokytojo pareigybei, o kartu mokytojas prisiima ir

papildomas atsakomybes galimo nelaimingo atsitikimo ar konflikto atveju. Budėtojo pareigybė yra visiškai atskira ir su mokytojo pareigomis nesusijusi funkcija. Darbo kodeksas numato galimybę darbdaviui susitarti su darbuotoju dėl papildomų funkcijų atlikimo, sudaryti susitarimą dėl papildomo darbo, numatant papildomo darbo atlikimo laiką, vietą ir darbo užmokestį už tai. Mokytojui sutikus, darbdavys gali sudaryti su juo susitarimą dėl papildomo darbo. LŠMPS mano, kad darbdavio reikalavimas mokytojui budėti pertraukų metu, laikant tai kontaktiniu darbu su ugdytiniais, pažeidžia Švietimo įstatymo ir Darbo kodekso nuostatas. Darbdavys neteisėtai mažina Darbo kodekse nustatytus minimalius darbo teisės standartus, verčia darbuotojus dirbti jų funkcijai nepriskirtus darbus, kenkia darbuotojų sveikatai ir darbo kokybei.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos darbo kodekso 122 str. 2 d. 1 p. darbuotojui suteikiamos specialios pertraukos dirbant didelės protinės įtampos reikalaujantį darbą. Atsižvelgiant į tai, kad pedagoginiai darbuotojai priskiriami darbuotojų kategorijai, kurie dirba didelės protinės įtampos reikalaujantį darbą, jiems privalo būti suteiktos specialios pertraukos, kurių suteikimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 496 patvirtintas Specialių pertraukų trukmės per darbo dieną (pamainą) ir jų nustatymo sąlygų aprašas (toliau – Aprašas). Vadovaujantis Aprašo 4 p. minimali specialių pertraukų trukmė per 8 valandų darbo dieną (pamainą) turi būti ne mažesnė kaip 40 minučių; esant kitai darbo dienos (pamainos) trukmei, specialių pertraukų trukmė turi būti proporcinga darbo laikui. Vadovaujantis Aprašo 5.2 papunkčiu, specialios pertraukos suteikiamos kai darbuotojai dirba didelės protinės įtampos reikalaujantį darbą.

Atsižvelgiant į teisės aktų, reglamentuojančių specialiąsias pertraukas pakeitimus, LŠMPS nuomone, mokytojams privalo būti suteikiamos specialiosios pertraukos tarp pamokų proporcingos darbo laikui, kurios turi būti skirtos pailsėti ir pasiruošti ugdymo procesui.

Vadovaujantis Darbo kodekso 111 str. 2 d. 1 ir 2 p. į darbo laiką įtraukiamas pasirengimas darbui darbo vietoje ir fiziologinės pertraukos. Švietimo įstaigos vadovui, numačius mokytojui pareigą budėti pertraukų tarp pamokų metu, bus pažeista darbuotojo teisės ir jis neteks galimybės naudotis 111 str. 2 d. 1 ir 2 p. jam suteikiamomis garantijomis, t.y. pasiruošti kitai pamokai ir pasinaudoti fiziologine pertrauka. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vadovaujantis Švietimo įstatymo 49 str. 2 d. 1 p. nustatyta pareiga mokytojui, pastarasis negali ugdytinių palikti ugdymo proceso metu, kadangi atsako už jų saugumą. Vadinasi, mokytojas netenka galimybės pasiruošti darbui ir pasinaudoti fiziologinėmis pertraukomis, kaip numatyta Darbo kodekse. Toks mokytojo teisių ribojimas pažeidžia darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus, sukuria darbuotojui nesaugias ir nesveikas darbo sąlygas, kurios, tikėtina, gali neigiamai paveikti darbuotojo sveikatą ateityje, bei neigiamai įtakoja mokytojo darbą su ugdomaisiais kontaktinių valandų metu.

Nuo 2018 m. rugsėjo 1 d., nustačius mokytojams etatinį darbo apmokėjimą, kada mokama ne už išdirbtas valandas, o už darbo sutartyje sulygtą etatą ar jo dalį, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai pavaldžios įstaigos atstovui neetiška teigti, kad mokytojui mokama tik už akademinę valandą. Vadovaujantis etatiniu darbo apmokėjimu, mokytojui mokama už nustatytą darbo laiko normą per tam tikrą apskaitinį laikotarpį ir mokytojas dirba ne akademinėmis valandomis, o tai darbo dienai nustatyta darbo laiko norma ir režimu.